

De toeschrijving der voorwerpen aan het Magdalenien geschiedde op typologische gronden, als:

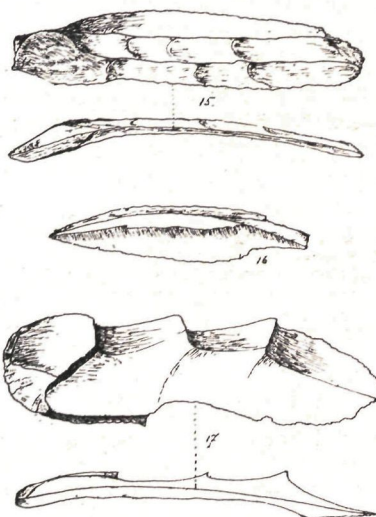
- 1°. steilretouche,
- 2°. donkere, ondoorschijnende silex, waarbij men in deze streken aan de ongeveer oranje-roode tint de voorkeur schijnt te hebben gegeven,
- 3°. grootte en vorm. ('t Mesolithicum heeft, bij stukken als onderhavige, als regel, veel kleinere exemplaren en dan van witte, crème, of bijna doorzichtige vuursteen, terwijl het Neolithicum, zoowel ten opzichte van type als van retouche hier buiten beschouwing blijft),
- 4°. geen vondsten van meso- of van neolithische artefacten ter plaatse.

De voorwerpen zijn alle aan de oppervlakte geraapt en op $\frac{3}{4}$ grootte afgebeeld.

Ze zijn alle in 't bezit van den schrijver.

Tenslotte: Wanneer met dit artikel een steentje, zij 't ook slechts een enkel, mag zijn bijgedragen tot den opbouw der kennis van de alleroudste cultuurgeschiedenis van ons Vaderland, in 't bijzonder van die van Z.W.-Drente, dan acht ik mijne moeite ruimschoots beloond.

Havelte.

De vondsten bij Havelte (drievierde ware grootte).

No. 15* en No. 16*. Messen.

No. 17*. Mes, bovenkant zaagvoormig uitgetand.

G. H. VOERMAN.

NATUURBESCHERMING IN ZUID-HOLLAND.

Ofschoon Zuidholland nog niet eens het tiende deel beslaat van de oppervlakte van ons land, woont er het vierde deel van onze bevolking. De bodem is er dan ook geweldig in beslag genomen. Als „natuurruimte” vinden wij er vrijwel niets anders dan de nog al erg gehavende duinen, een aantal plassen in verschillende stadiën van verontrustheid en dan verder de slikken en gorzen langs de stroomen.

De natuurbescherming heeft hier dus een zware taak en nu mag het wel een groot geluk heeten, dat naast de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten hier nog andere lichamen in het strijdperk treden: de Haagsche Vereeniging voor Natuurbescherming, het Instituut Stad en Landschap van Zuidholland en de Stichting Het Zuidhollandsch Landschap. Hoe die lichamen den arbeid onder elkaar verdeelen, weet ik niet. Het komt er vooral op aan, dat zij samenwerken.

Van de Haagsche Vereeniging hebben wij al veel mooi werk te zien gekregen. De Stichting Zuidhollandsch Landschap heeft onlangs ook een bijzonder aardig werk verricht door den aankoop van de eendenkooi in den polder Wellepoort onder Berkenwoude met daarbij een

perceel „schraalland”, alles ter gezamenlijke grootte van 4 hektaren, 5 aren en 60 centiaren.

Die centiaren hooren er bij, want dat schraalland is bekeken tot in de kleinste bijzonderheden, bij stukjes van een vierkanten meter, een vierkanten decimeter, plantje voor plantje.

Wij bevinden ons hier in een der best bestudeerde gedeelten van ons land. „Les enfants du pays”, Dr. Vink, Dr. Scheygrond, Dr. D. M. de Vries en M. J. J. Peeters hebben hier een werk verricht van liefde en toewijding en groote wetenschappelijke waarde.

Eerst is Teunis Vink gekomen met zijn prachtig boek over de Lekstreek, het resultaat van jaren rondwandelen en uitkijken in de Betuwe, in de Vijfheerenlanden de Alblasserwaard, de Krimpener en Lopikerwaard en de landen langs den Krommen Rijn en den Ouden Rijn tot Woerden toe. Zooals een ander kijkt naar vlinders, vogels en bloemen, zoo speurde Vink naar kromme slootjes en nauwelijks merkbare ruggetjes, naar verschillende tinten in het grasveld en daar stak hij ook hier en daar zijn boor in. Zodoende ontdekte hij een nog veel ouderen Rijn, die in machtige armen stroomde van Tiel over Vianen naar Woerden en dien hij eenvoudigjes den naam gaf van Linschoten-stroom. En de kleine kronkelende Linge blijkt vroeger breeder geweest te zijn, dan de Waal van tegenwoordig.

Doch de Vlist, die we thans voor een Rijnarm zouden kunnen aanzien, even goed als de Hollandsche IJssel, is een klein afvloeiwatertje uit het oude veen van het binnenland van de Krimpener en Lopikerwaard, dat we thans nog kennen als de venen van Berkenwoude en Polsbroek.

In dat veen is het dorp Berkenwoude (alias „Perkouw”) ontstaan. Vink, die een Berkenwoudsche jongen is, vertelt ons precies, hoe, en ook dat zijn vader en zijn overgrootvader meegedaan hebben aan het „bijwerken” van het aloude dorp. Dat zijn nog eens grondige en goed gedocumenteerde gegevens.

Hier moeten we uit Vink's boek nog een kleine opmerking overschrijven:

„Perkouw, de naam, die nog altijd door een ieder gebruikt wordt, is de oorspronkelijke naam, de juiste dus, door de ambtenarij verbasterd tot Berkenwoude. Is dit behalve voor den geschiedkundige vooral voor de bevolking hinderlijk, ook de geoloog kan aan het gebruik van den ambtelijken naam geen steun geven. Zeker is, dat bij de bestudeerde, bovenlandsche, venen het berkenstadium der veenvorming al eeuwen en eeuwen voorbij zou zijn bij de dikte, die het Perkouwsche veen had, toen de streek bewoonbaar werd gemaakt”.

Scheygrond en De Vries hebben deze opmerking ter harte genomen en gebruiken evenals Vink zelf nu altijd den naam Perkouw en het nieuwe natuurmonument zullen we nu moeten noemen: „de Perkouwsche schraallanden met de eendenkooi”.

De „schraallanden” lijken voor velen onzer iets heel nieuws, maar ze zijn juist eeuwen oud en daardoor van belang. Toen indertijd het veen ontwood is, werd de grond in gebruik genomen als grasland, dus weide en hooiland. Veel van die hooilanden werden slechts eenmaal in den nazomer gemaaid en nooit bemest, vandaar hun schraalheid. Er heeft zich zodoende een eigenlijk halfwilde flora ontwikkeld, een uiterst merkwaardige formatie, wel eenig in ons land. Er zijn twee typen. Bij de eene wordt het grasgewas voornamelijk gevormd door Buntgras (*Molinia caerulea*) bij de andere door Struisgras (*Agrostis canina*). Dat Buntgras vertoont zich hier heel anders dan in de Brabantsche bultenlandschappen.

Het half-wilde en betrekkelijk onverzorgde karakter van deze schraallanden geeft de gelegenheid tot de ontwikkeling van een nog al gevarieerde plantengroei, die uitvoerig beschreven is door Dr. D. M. de Vries in zijn „Plantendek van de Krimpenerwaard”.

Men kan er menig aangename ontmoeting beleven, o.a. met hondsviooltje, moerasviooltje, zonnedauw, harlekijnsorchis en klokjesgentiaan, teer bastaardmuur, addertong, koningsvaren, wintergroen, nachtorchis, wespenorchis, muggenorchis, kievitsbloem. We noemen slechts enkele aantrekkelijkheden uit de lijst van honderdvijftig soorten.

Wat gebeurt er nu met het schraalland, wanneer het geheel met rust wordt gelaten, dus noch bemest, noch gemaaid? Het zou dan in zeer korten tijd veranderen in het bosch, dat op dien grond en op die plaats behoort. Wij hopen, dat het Zuidhollandsch Landschap de gelegenheid

moge vinden om nog een tiental hektaren van dat schraalland erbij te koop en dan laat ons zeggen een hektare of zes ongemoeid te laten. Daar krijgen we dan dag aan dag merkwaardige en wetenswaardige dingen te zien en ten slotte wordt het polderland verrijkt met een welkom stukje woud, dat we heel aarzelend oerwoud zouden kunnen noemen.

De eendekooi, die meteen is aangekocht, heeft natuurlijk ook veel waarde als fraaie boomgroep, mooi centrum voor een drukke vogelbevolking en plaats voor een interessant bedrijf. Eenige jaren geleden had die Perkouwsche eendekooi een flinke bevolking van aalscholvers, maar onder begunstiging van de zwarte lijst is die broedkolonie vernietigd. Thans zouden de vogels de bescherming genieten van het Zuidhollandsch Landschap. Zullen ze het nog eens probeeren? De ervaring, in het Naardermeer opgedaan zou doen vermoeden, dat die aalscholvers een sterk „geheugen” hebben, voor de plaatsen, waar hun iets onaangenaams is overkomen. Wij zien dus met belangstelling uit naar wat er in de Perkouwsche kooi staat te gebeuren.

Doch in dit geval is thans het schraalland eigenlijk belangrijker dan de eendekooi en het mag een zeer gelukkige omstandigheid heeten, dat het Zuidhollandsch Landschap hier niet alleen heeft ingegrepen voor het behoud van de pittoreske eendekooi met de vermoedelijke aalscholvers, maar vooral voor een in wetenschappelijk opzicht zoo merkwaardige formatie als dit weinig bekende schraalland. Ook mogen we de stichting van dit Perkouwsche Natuurmonument wel beschouwen als een hulde aan de mannen van de wetenschap, die ons hebben geleid tot kennis en waardeering van de Krimpenerwaard.

JAC. P. THIJSSE.

AMMOPHILA.

Dank zij de vele droge, zonnige dagen, die de vorige zomer (1935) ons bracht, was ik volop in de gelegenheid, de rupsdooder (*Ammophila sabulosa*) aan het werk te zien. Zeker wel twintig maal was ik er getuige van, hoe deze graafwesp zijn slachtoffer ter aarde bestelde en het zou mij niet verwonderen, als het aantal rupsen, dat in den loop van dien zomer in mijn tuin (een hoekje grond van 10 bij 20 meter) werd opgeborgen, minstens het dubbele bedraagt.

Wat mij bij mijn waarnemingen wel het meest trof, was de krachtsinspanning, waartoe de rupsdooders in staat zijn en het enorme uithoudingsvermogen, waarover zij beschikken.

Zoover ik heb kunnen nagaan, werken zij hun programma zonder onderbreking af.

Eerst wordt het ééncellige nestje (een loodrecht gangetje ter diepte van een paar maal hun lichaamslengte) gegraven en weer met losse korreltjes aarde aangevuld en afgedekt. Hiermede zijn reeds ongeveer drie kwartier gemoeid, want de aarde wordt maar bij kleine beetjes tegelijk naar boven gebracht. Door een zwaaiende beweging met de kop wordt deze aarde over de omgeving uitgestrooid, waartoe de wesp zich steeds een eindje van het nest verwijderd, vermoedelijk met de bedoeling, te voorkomen, dat de aarde zich vlak daaromheen zal ophoopen, waaraan de plaats te gemakkelijk te herkennen zou zijn. Is het gangetje dan ook eenmaal afgedekt, dan is de juiste plaats zonder bepaalde kenmerken heel moeilijk terug te vinden.

Nu moet de rups, die misschien reeds te voren door de wesp was opgespoord en geparalyseerd, misschien ook eerst nog moet worden gevangen, naar het nest worden gesleept, waarbij vaak groote afstanden onder moeilijke omstandigheden moeten worden afgelegd.

Is de wesp weer in de buurt van het nest aangekomen, dan legt zij haar prooi even ter zijde en scharrelt wat rond om het gangetje terug te vinden, wat haar meestal heel spoedig gelukt. De „sluitsteen” wordt er nu afgetild, de losse korreltjes worden verwijderd en de rups wordt in het nestje getrokken. Dan wordt het eitje erbij gelegd, waarmee maar een paar minuten zijn gemoeid en ten slotte wordt het gangetje weer met aarde, sintelkorreltjes e.d. opgevuld en — ditmaal